KSL-STANDARDEN 2018

Versjon 14, oktober 2018 - Bokmål

Matmerk.

MERKER DU KAN STOLE PÅ

1 GENERELLE KRAV TIL GÅRDEN

Sjekkliste med veiledning

© 2018 Matmerk

KSL-standarden

KSL-standarden er utarbeidet av Matmerk og revideres årlig i samarbeid med faglagene, varemottakerne, Animalia, Norsk Landbruksrådgiving, Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), Arbeidstilsynet og Mattilsynet.

KSL-standarden bygger på og formidler lover og forskrifter som gjelder for deg som matprodusent.

Mattilsynet og Arbeidstilsynet har anerkjent KSL-standarden som bransjestandard for henholdsvis primærproduksjonen og helse, miljø og sikkerhet (HMS) Med dette forenkler KSL et aktivt forhold til gjeldende regelverk.

KSL-standarden består av sjekklister knyttet til gården, HMS og aktuelle produksjoner:

1 **Generelle krav til gården**
2 **Helse, miljø og sikkerhet (HMS)**
3 **Grovfôr, korn, oljefrø, erter og frødyrking**
4 **Poteter**
5 **Grønnsaker, frukt og bær**
6 **Drøvtyggere**
7 **Melk**
8 **Svin**
9 **Fjørfe**
10 **Honning**
11 **Inn på tunet**
12 **Hest i næring**

Sjekklistene 1 og 2 gjelder for alle produsenter.

KSL-standarden er bygd opp slik at den på en enkel og oversiktlig måte synliggjør de offentlige kravene og næringens tilleggskrav til primærproduksjon. Det er lagt vekt på hvordan norsk landbruk skal fremstå overfor forbruker og at du som produsent skal ha et aktivt kvalitetssystem som ivaretar produksjonsutvikling, sikker arbeidsplass og krav om internkontroll.

Slik gjør du egenrevisjon

Egenrevisjon skal gjøres en gang pr. 12 måned. Du bestemmer selv når på året. Enkelte varemottakere innenfor frukt og grønt ønsker at egenrevisjonen skal gjennomføres i starten av vekstsesongen.

Sjekklistene *1 Generelle krav til gården* og *2 Helse, miljø og sikkerhet (HMS)* er obligatoriske, i tillegg velger du sjekklistene for de produksjonene du har.

Egenrevisjonen er gjennomført når du har gått gjennom og fylt ut de sjekklistene som er aktuelle for din gård. Det er viktig å sørge for at de avvikene som blir funnet og notert blir lukket innenfor den fristen som er satt.

Informasjon om KSL-status for gården er tilgjengelig for varemottakerne, Mattilsynet og KSL-revisorene.

Bak i heftet er det plass til dine egne notater knyttet til gårdsdriften.

Registrering av foretak

Alle landbruksforetak skal være registrert hos Mattilsynet. Foretak som søker produksjonstilskudd eller som har registrert husdyr i et av husdyrregistrene, blir automatisk registrerte. Andre foretak må selv registrere seg. Dette gjelder også registrering av pakkerier, salgsboder og lignende som er tilknyttet gården, selv om selve gården er registrert.

NYT NORGE - BONDENS EGET MERKE

NYT NORGE er en merkeordning for norsk mat og har som formål å styrke norsk landbruk og norsk matproduksjon. Alle produsenter som leverer råvarer og produkter til matvarer som merkes med NYT NORGE må ha KSL.

Sjekklistespørsmål med veiledning

	Ja	Nei	IA*

Sjekklistespørsmål hvor det kreves skriftlig dokumentasjon er markert med oransje bakgrunnsfarge.

(* IA = ikke aktuelt)

1.0 MÅL FOR DRIFTA

Målsetting er viktig for å utvikle drifta. Sett konkrete mål for hva du vil oppnå og bruk kvalitetssystemet til å evaluere egen måloppnåelse.

1.0.1
Har du satt egne mål for produksjonen, eksempelvis avdrått, slaktevekt/klassifisering, grovfôrandel, avlingsnivå, kvalitetsnivå og bruk av innsatsfaktorer?

Hva er ditt mål for din produksjon? Formuler ei setning eller to som beskriver hva du ønsker å oppnå, for eksempel "Jeg ønsker å øke antall lam per søye til 2,0 innen 2 år", "Jeg ønsker å produsere med minst mulig bruk av plantevernmidler", "Jeg ønsker å oppnå matkvalitet på hveteavlingen".

Ønsker du å skrive dine mål for produksjon inn i KSL egenrevisjonen kan du gjøre det i *Skjema for dokumentasjon produksjonsmålene* (under "Mål og organisering" i venstremenyen).

Aktivt bruk av et kvalitetssystem innebærer at en setter seg mål for produksjon og arbeidet på gården. Bruk egne registreringer for å vurdere egen drift og utvikling i forhold til egne mål.

Eksempler på produksjonsmål:

- avdrått
- grovfôrandel
- avlingsnivå
- kvalitetsnivå
- bruk av innsatsfaktorer

1.1 OVERSIKT OVER DOKUMENTASJONEN

1.1.1
Har du nødvendig dokumentasjon knyttet til KSL og drifta oversiktlig og lett tilgjengelig for de som skal se den?

En skal ha oversikt over aktuell dokumentasjon slik at det er praktisk mulig å finne fram i systemet. Oversikten behøver ikke være detaljert. For dokumenter som er viktige for daglig drift bør det finnes en skriftlig oversikt slik at andre personer i drifta kan finne de ved behov.

Offentlige tilsynsrapporter skal tas vare på for å kunne dokumentere eventuelle tilsynsbesøk. Har du hatt offentlig tilsyn uten at det er påvist avvik eller mangler, skal du likevel kreve å få skriftlig rapport for å dokumentere tilsynet.

Ved KSL-revisjon skal all nødvendig dokumentasjon være lett tilgjengelig, uansett hvilket dokumentasjons-system som er brukt. Alle dokumentasjonskrav er spesifikt angitt i KSL-standarden.

For dokumentasjonskrav er hovedregelen at dokumentene skal oppbevares så lenge de er aktuelle og har betydning for drifta. For noen av kravene er det definert hvor lenge dokumentene skal arkiveres, og dette er da beskrevet i veiledningen til de sjekklistepunktene det gjelder.

	Ja	Nei	IA

Eksempler på aktuell dokumentasjon:

- gjødslingsplan/jordprøver
- tilsynsrapporter
- el-kontroll

1.2 REVISJON OG AVVIK

1.2.1
Har du lukket eventuelle avvik fra KSL-revisjon eller egenrevisjon innen angitte frister?

Avvik som blir påvist skal lukkes innen fristen som er satt. Lukking av avvik gitt ved KSL-revisjon skal meldes Matmerk. Dersom en ikke får lukket avviket innen fristen som er satt, kan fristen utsettes. Gjelder det avvik ved egenrevisjon, skal årsaken til at avviket ikke er lukket noteres i sjekklistens tiltaksplan og det skal settes ny frist. Gjelder det avvik påvist ved KSL-revisjon, skal Matmerk kontaktes for å få utsette fristen. Utsettelse må grunngis.

1.3 SPORBARHET

Regnskap med bilag kan være basis for sporing, både ved kjøp og salg. Hvis en bruker regnskapet til dette må det være lett tilgjengelig.

1.3.1
Har du oversikt over alle innkjøpte driftsmidler og produkter du har solgt fra gården (ett ledd fram og ett ledd tilbake)?

Det skal være mulig å spore hvor driftsmidler (for eksempel gjødsel, fôr og plantevernmidler) er kjøpt. Dette kan gjøres ved hjelp av fakturaer i regnskapssystemet. Så langt det er praktisk mulig skal det også kunne spores hvor på gården innkjøpte driftsmidler er brukt, for eksempel handelsgjødsel som er brukt på ulike skifter, og innkjøpt fôr som er brukt til ulike dyr/dyreslag.

Det skal være mulig å spore hvem en selger produktene til. Ved direkte salg skal næringsmidler eller fôr som omsettes være hensiktsmessig merket eller identifisert for å gjøre dem lettere å spore.

Krav til sporing av dyr er omtalt i de delene av KSL-standarden som omhandler de ulike dyreartene.

Det generelle sporingskravet er at en skal kunne spore ett ledd fram og ett tilbake.

Sporingsopplysningene skal særlig bidra til å:

- sikre rask og målrettet tilbaketrekking av fôr- og matvarer som ikke er trygge
- gi grunnlag for målrettet og nøyaktig informasjon til forbrukerne om maten
- sette tilsynsmyndigheten i stand til å vurdere og eventuelt håndtere risikoer som virksomhetene ikke kan håndtere på egen hånd

Lover og forskrifter:
- *Forskrift om allmenne prinsipper og krav i næringsmiddelregelverket (matlovsforskriften)*
- *Lov om bokføring (bokføringsloven)*

1.4 GJØDSLINGSPLAN

1.4.1
Har du gyldig gjødslingsplan med representative jordprøver og skiftekart for inneværende år?

Alle foretak som mottar produksjonstilskudd i jordbruket, skal ha utarbeidet en gjødslingsplan før hver vekstsesong. Dette gjelder også for Debio-godkjente foretak. Hvis drifta er enkel eller ekstensiv og gjødslingsbehovet for de enkelte skiftene varierer lite fra år til år, kan kommunen godkjenne at gjødslingsplanen varer inntil 5 år. Representative jordprøver skal i hovedsak tas hvert 4. – 8. år. Jordprøvene skal analyseres ved et laboratorium som deltar i og har bestått ringtest for jordanalyser. For jordleie skal det foreligge jordprøver senest 2. året i leieavtalen, ev. 2. året på rad med ett års leiekontrakt.

	Ja	Nei	IA

Landbruksmyndighetenes reaksjoner ved manglende gjødslingsplan og/eller planteverndokumentasjon:

- areal- og kulturlandskapstilskuddet reduseres med 20 %, 40 % hvis begge mangler
- hvis det er krysset «Ja» i forbindelse med søknad om produksjonstilskudd uten at foretaket har gjødslingsplan og/eller planteverndokumentasjon, blir det i tillegg en avkorting pga. feilopplysning
- regionalt miljøtilskudd avslås

Landbruksmyndighetenes reaksjoner ved mangelfull gjødslingsplan og/eller planteverndokumentasjon:

- regionalt miljøtilskudd blir avkortet inntil 50 % for mangelfull gjødslingsplan, inntil 25 % for mangelfull planteverndokumentasjon og inntil 75 % dersom begge er mangelfulle

Se **landbruksdirektoratet.no** for informasjon om søknad om produksjonstilskudd.

Gjødslingsplanen skal omfatte alt jordbruksareal som foretaket disponerer i vekstsesongen. Den skal inneholde et skiftekart/feltkart med oppgitt målestokk som tydelig viser skifteinndelingen. Planen skal settes opp skiftevis, basert på blant annet resultater av jordprøver.

Skiftekart/feltkart skal vise skifteinndeling med henvisning til gjødslingsplan og plantevernjournal. Kartet skal også vise eventuelle forekomster av meldepliktig ugras. Andre aktuelle områder som kan tas med er grøfter, miljøregistreringer, erosjonsrisiko osv.

1.4.2
Bruker du gjødslingsplanen aktivt, og noterer du de faktiske gjødselmengdene som er brukt denne sesongen?

Gjødselmengden skal avpasses etter næringstilstanden i jorda, veksten som skal dyrkes der og forventa avlingsnivå for veksten. Dersom vekstforholdene utvikler seg annerledes enn det som er forutsatt i gjødslingsplanen, må det tas hensyn til dette ved gjødslinga.

Lover og forskrifter:
- *Forskrift om gjødslingsplanlegging*
- *Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav*
- *Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)*
- *Forskrift om animalske biprodukter som ikke er beregnet på konsum*
- *Forskrift om næringsmiddelhygiene (næringsmiddelhygieneforskriften)*
- *Forskrift om tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel*
- *Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket*

1.5 LAGRING OG BRUK AV HUSDYRGJØDSEL

Gå til punkt 1.6 dersom det ikke lagres og/eller brukes husdyrgjødsel på gården.

Veileder for sikker lagring og riktig bruk av husdyrgjødsel finner du på **fylkesmannen.no**.

1.5.1
Er husdyrgjødsla kun spredt på dyrket jord, eller på innmarksbeite som kommunen har godkjent som spredeareal?

Husdyrgjødsla skal bare spres på godkjent spredeareal. Foretak med husdyr skal disponere tilstrekkelig areal for spredning av husdyrgjødsel, normalt minst fire dekar fulldyrket jord pr. gjødseldyreenhet (GDE). Kommunen kan etter søknad godkjenne innmarksbeite som spredeareal. Utmarksareal kan ikke godkjennes som spredeareal.

Bruk av husdyrgjødsel skal gå fram av gjødslingsplanen. Foretak som ved hjelp av næringsbalanseregnskap kan dokumentere at det har underskudd av tilført næringsstoff på det jordbruksarealet som disponeres, kan søke kommunen om å få et lavere krav til spredeareal. I områder med alvorlig forurensning eller fare for alvorlig forurensning, kan kommunen stille krav til større spredeareal. For leid areal, ved avtale om spredning på foretak i nærheten og ved salg av husdyrgjødsel, må det normalt foreligge skriftlig avtale av minst fem års varighet.

Enkelte foretak disponerer ingen eller for små arealer for spredning av husdyrgjødsel. For å sikre en forsvarlig disponering av husdyrgjødsla på slike foretak, skal det foreligge en plan for håndtering av gjødsla og avtale med mottaker av gjødsla.

	Ja	Nei	IA
For områder som er definert som sårbare områder etter EUs nitratdirektiv i *forskrift om organisk gjødsel*, skal tilførsel av husdyrgjødsel ikke overstige 17 kg total nitrogen pr. dekar. [1)] *1) Dette gjelder områder med avrenning til Glommavassdraget, medregnet Lågen og Vorma, Haldenvassdraget og øvrige områder med avrenning til Oslofjorden mellom svenskegrensa og Strømtangen fyr samt til indre Oslofjord (innenfor Drøbaksterskelen).*			
1.5.2 **Dersom du har spredt husdyrgjødsel uten nedmolding eller nedfelling, er denne spredt innen 1. september (eller eventuell senere dato fastsatt av kommunen)?**			
Husdyrgjødsel skal så langt det er mulig spres i vekstsesongen, i perioden fra våronnstart til 1. september, og fortrinnsvis om våren når planteveksten tar til. Spredning av husdyrgjødsel uten nedmolding eller nedfelling i jorda bør gjøres så tidlig i vekstsesongen at det er mulighet for betydelig gjenvekst som kan høstes eller beites. Gjødsla skal være spredd innen 1. september, dersom kommunen ikke har bestemt noe annet. Med nedmolding eller nedfelling er det tillatt å spre husdyrgjødsel fram til og med 1. november. I områder med alvorlig forurensning eller fare for alvorlig forurensning, kan kommunen bestemme at det ikke er tillatt å spre husdyrgjødsel med nedmolding eller nedfelling i hele eller deler av perioden 2. september - 1. november.			
1.5.3 **Har du moldet ned husdyrgjødsel som er spredt på åpen åker innen 18 timer etter spredning?**			
Husdyrgjødsel som spres på åpen åker, skal nedmoldes straks og seinest innen 18 timer etter spredning. Ved spredning av husdyrgjødsel i nærheten av boliger skal det tas rimelig hensyn til luktulemper og ulemper som følge av partikkelspredning.			
1.5.4 **Har du spredt husdyrgjødsla i perioden 15. februar til 1. november og kun på snø- og frostfri mark?**			
I perioden 2. november - 14. februar er det ikke tillatt å spre husdyrgjødsel. Det er ikke tillatt å spre husdyrgjødsel på snødekt eller frossen mark.			
1.5.5 **Har du kontrollert gjødsellageret i løpet av de siste 12 månedene?**			
Foretaket skal jevnlig kontrollere at gjødselanlegget fungerer som forutsatt, og at det er fritt for lekkasjer. Lager for flytende gjødselvare skal ha tette konstruksjoner i gulv, vegger, porter, osv. Landkummer skal i tillegg ha tak eller flytende dekke. Gjødseldammer skal ha tett bunn. I gjødselgrop for sau og gjødselrenne for pelsdyr mv., skal bunn, sider og port være tette. For nye og større anlegg for svine- og fjørfehold er det krav om å bruke innredningssystemer for husdyr som reduserer ammoniakkutslippet. Fast strøblandet gjødselvare som har flytende overskudd, dvs. mindre enn 25 % tørrstoff, skal lagres på tett bunnplate og skjermes med tette kanter. Bunnplaten skal ha fall til sluk og tett oppsamlingskum for sig fra gjødselvaren.			
1.5.6 **Har du så stor kapasitet på gjødsellageret at gjødsla kan lagres fram til spredning i den tillatte perioden (minimum lagringskapasitet skal uansett være 8 måneder)?**			
Lagringskapasitet må vurderes i forhold til at husdyrgjødsel så langt det er mulig skal spres i vekstsesong, i perioden fra våronnstart til 1. september. Kommunen kan bestemme at det ikke er tillatt å spre husdyrgjødsel med nedmolding eller nedfelling i hele eller deler av perioden 2. september - 1. november. Minimum lagringskapasitet skal uansett være 8 måneder.			
1.5.7 **Dersom du lagrer husdyrgjødsel på bakken, er gjødsla skjermet mot overflatevann og plassert hensiktsmessig for å hindre avrenning?**			

	Ja	Nei	IA
Gjødselvare med mer enn 25 % tørrstoff og som omdannes under lagringsperioden, kan lagres direkte på bakken. Slike hauger skal skjermes mot overflatevann. Kommunen kan stille krav om skjerming mot nedbør.			
1.5.8 **Samler du opp gjødsla fra luftegårder og utendørs talle slik at det ikke er fare for forurensning?**			
Utendørs drift på talle eller luftegårder må innrettes slik at gjødsel kan fjernes på en enkel måte fra fôringsplasser, hvileplasser og eventuelle trafikkarealer mellom disse. Væskeoverskudd skal samles opp og lagres dersom det kan medføre fare for forurensning. Gjødsel fra luftegårder skal fjernes regelmessig, og minst én gang i året. Med fjerning menes at gjødsla spres eller lagres på en tilfredsstillende måte.			
1.5.9 **Har gjødselkum/-dam tilstrekkelig høyt rekkverk for å ivareta sikkerheten både sommer og vinter?**			
Gjødselkummer og -dammer skal ha tilstrekkelig helårssikring. Gjødselkum med vegg som når mindre enn 1,5 meter over terreng, og alle gjødseldammer, skal ha gjerde slik at samlet høyde fra terreng til toppen av gjerdet er minst 1,5 meter. Kumvegg som når mer enn 1,5 meter over terreng, skal ha klatreavviser på toppen.			
1.5.10 **Har gjødselkummen innvendig stige eller annen redningsinnretning?**			
Kummen skal utstyres med innvendige stigtrinn eller andre redningsinnretninger. **Lover og forskrifter:** - *Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav* - *Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)* - *Forskrift om tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel*			
1.6 BRUK AV AVLØPSSLAM, KOMPOST, BIOREST ELLER ANDRE GJØDSELVARER BASERT PÅ ORGANISK AVFALL Gå til punkt 1.7 dersom det ikke brukes avløpsslam, kompost, biorest eller andre gjødselvarer basert på organisk avfall på gården. **1.6.1** **Følger du bruksbegrensningene som er for kompost, biorest, avløpsslam og organisk avfall?**			
Biorest er den massen som blir igjen etter at gassene er fjernet i et biogassanlegg. For gjødselvarer som er basert på organisk avfall, er det visse bruksbegrensninger, blant annet når det gjelder hvilke arealer varen kan brukes på og i hvilke mengder. Dette skal redusere smittefaren for planter, dyr og mennesker. Begrensningene er avhengig av hvilket avfall produktene er basert på, og av kvaliteten på de ferdige varene. Tilsvarende som for andre gjødselvarer, skal slike produkter være registrert hos Mattilsynet. Det er spesielt viktig å være oppmerksom på dette i forbindelse med avfall fra næringsmiddelindustrien. Spesielle opplysninger om bruk, lagring og behandling av slike produkter skal gå fram av varedeklarasjonen eller følgedokumentene til varen. Dette kan gjelde gjødsel, jordforbedringsmidler, dyrkingsmedier, komposteringspreparater og vekststoffer som inneholder råmaterialer, som for eksempel næringsmiddel-avfall, planterester, slakteriavfall, kjøttbeinmel, fiskeavfall og husholdnings- eller storkjøkkenavfall. *Ved bruk av kjøttbeinmel:* Kjøttbeinmel skal oppbevares slik at husdyr ikke får tilgang til dette og kan spise av det. Det er ikke tillatt å bruke ublandet kjøttbeinmel (eller andre bearbeidede animalske proteiner) på eng. Det er heller ikke tillatt å bruke organisk gjødsel og jordforbedringsmidler som inneholder animalske biprodukter på eng og beiteområder hvis grøden som dyrkes skal brukes som fôr til produksjonsdyr, før det har gått minst 21 dager. Forbudet og begrensningene gjelder ikke husdyrgjødsel. Forbudet gjelder heller ikke bruk av organisk gjødsel og jordforbedringsmidler som inneholder animalske biprodukter på arealer der produksjonsdyr ikke har adgang eller der det ikke høstes fôr før minst 21 dager etter spredning. *Bruker skal oppbevare protokoll for:* • mengde, dato og spredeområde hvor det er tilført kjøttbeinmel eller andre bearbeidede proteiner • høstedato for gras eller andre fôrvekster, eller dato for slipp av dyr på beite hvor disse produktene er spredt			

	Ja	Nei	IA
Protokollen skal oppbevares i minst to år etter spredning av kjøttbeinmel eller andre bearbeidede animalske proteiner.			
1.6.2 **Dersom du har brukt avløpsslam på gården, har du sendt melding til kommunen om bruk av slammet?**			
Foretaket skal melde fra om bruk av avløpsslam til kommunen seinest 2 uker før første levering. Meldingen skal bl.a. inneholde en vurdering av alle forhold som kan ha innvirkning på agronomiske, forurensnings-messige, sikkerhetsmessige, helsemessige og hygieniske forhold ved bruken.			
1.6.3 **Dersom det er brukt biorest, kompost, avløpsslam eller andre gjødselvarer på gården er bruken dokumentert?**			
Leverandører av avløpsslam har ansvar for å dokumentere at slammet er fritt for smittestoffer og at tungmetallinnholdet ikke overskrider gitte grenseverdier. Ved levering vil du motta en varedeklarasjon som beskriver slammets gjødslingsegenskaper og eventuell kalkvirkning. Varedeklarasjonen skal også angi bruksbegrensningene for slammet. Avhengig av kvalitetsklasse, kan det brukes totalt inntil 2 eller 4 tonn slamtørrstoff pr. dekar i løpet av en tiårsperiode. Mattilsynets regionkontor kan gjøre unntak fra disse mengdebegrensningene. Bruk av slam skal inngå i gjødslingsplanen. Avløpsslam kan ikke spres på arealer der det dyrkes grønnsaker, poteter, bær eller frukt. Disse vekstene kan først dyrkes tre år etter siste dato for spredning av slam på arealet (frukt og bær kan ikke høstes før det har gått 3 år fra sprededdato). Slam må heller ikke spres i eng eller brukes i gartnerier. Slam må ikke spres på snødekt eller frossen mark og uansett ikke i perioden 2. november - 14. februar. Etter spredning skal slammet nedmoldes straks og seinest innen 18 timer. Som ved bruk av husdyrgjødsel, skal luktulemper begrenses. Brukeren må føre oversikt over hvilke mengder og på hvilke arealer slammet er spredt. *Bruker skal oppbevare protokoll for:* • mengde, dato og spredeområde hvor det er tilført avløpsslam • høstedato for gras eller andre fôrvekster, eller dato for slipp av dyr på beite hvor disse produktene er spredt Protokollen skal oppbevares i minst 4 år. Vitenskapskomiteens risikovurdering ved bruk av slam finner du på **vkm.no**. **Lover og forskrifter:** - *Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav (forskrift om organisk gjødsel)* - *Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)* - *Forskrift om animalske biprodukter som ikke er beregnet på konsum* - *Forskrift om næringsmiddelhygiene (næringsmiddelhygieneforskriften)*			

1.7 LAGRING OG BRUK AV PLANTEVERNMIDLER

Gå til punkt 1.8 dersom det ikke lagres og/eller brukes plantevernmidler på gården.

*Landbruksmyndighetenes reaksjoner ved **manglende** gjødslingsplan og/eller planteverndokumentasjon:*

- areal- og kulturlandskapstilskuddet reduseres med 20 %, 40 % hvis begge mangler
- hvis det er krysset «Ja» i forbindelse med søknad om produksjonstilskudd uten at foretaket har gjød-slingsplan og/eller planteverndokumentasjon, blir det i tillegg en avkorting pga. feilopplysning
- regionalt miljøtilskudd avslås

*Landbruksmyndighetenes reaksjoner ved **mangelfull** gjødslingsplan og/eller planteverndokumentasjon:*

- regionalt miljøtilskudd blir avkortet inntil 50 % for mangelfull gjødslingsplan, inntil 25 % for mangelfull planteverndokumentasjon og inntil 75 % dersom begge er mangelfulle

	Ja	Nei	IA
1.7.1 **Har du dokumentasjon på at plantevernmidlene kun er brukt av personell med gyldig autorisasjonsbevis?**			
Plantevernmidler kan bare brukes av personer som har autorisasjon. Med bruk menes både blanding og spredning/påføring av plantevernmiddel. Det er unntak for preparater som er godkjent for bruk i hobbyhager og på stueplanter. Autorisasjonen er gyldig i ti år fra avlagt prøve. Dersom andre enn deg sjølv har utført sprøytinga, skal namn førast inn i plantevernjournalen, saman med kopi av vedkommande sitt autorisasjonsbevis.			
1.7.2 **Har du fulgt kravene til integrert plantevern, beskyttelse av vannmiljø og journalføring med:** • **aktiv bruk av de åtte generelle prinsippene for integrert plantevern** • **tiltak for å redusere risikoen for forurensning av vann** • **føring av plantevernjournal (bestående av journal for integrert plantevern, journal for vannbeskyttelse og sprøytejournal)**			
For yrkesmessig bruk av plantevernmidler skal det føres plantevernjournal. Den består av tre deler: • Journal for integrert plantevern; med beskrivelse av hvilke prinsipper som er benyttet, beskrivelse av alternativer som er vurdert før eventuell bruk av kjemikalier og begrunnelse for valgene som er tatt. • Journal for vannbeskyttelse; med beskrivelse av tiltak som er gjort for å redusere risikoen for vannforurensing ved sprøyting i nærheten av vannforekomster. For eksempel buffersoner til overflatevann og drikkevannskilder, dysevalg og valg av vaskeplass. • Sprøytejournal; med opplysninger om skifter og kulturer som er sprøytet, skadegjører, preparat, dosering, hvem som har utført sprøytinga og tidspunkt for sprøyting. Plantevernjournalen skal oppbevares i minst 3 år. Det skal føres i plantevernjournalen hvem som har utført sprøytinga. Eier av foretaket er også ansvarlig for at det blir ført plantevernjournal dersom det er andre som sprøyter. Området for veksten som plantevernmiddelet er brukt på skal inngå i plantevernjournalen. Kravet om å føre plantevernjournal gjelder også for bruk av beisemidler til settepotet, ved bruk av nyttedyr og mikroorganismer. Det skal også føres journal for planteekstrakter og plantevernmidler (inkl. godkjente basisstoffer) som blir benyttet i økologisk landbruk. Informasjon om godkjente basisstoffer finner du på **mattilsynet.no**. **Kulturspesifikke veiledninger:** Norsk Landbruksrådgiving har i samarbeid med NIBIO utarbeidet veiledere som konkretiserer hvordan de 8 IPV-prinsippene kan anvendes i utvalgte kulturer. De gir en oversikt over tiltak som har betydning for plantevern, og har også med en kort begrunnelse og lenker til mer informasjon. Ikke alle foreslåtte tiltak vil passe for alle eller overalt, og veilederne er derfor ikke ment som en liste med krav, men som en hjelp og inspirasjon til å følge forskrift om plantevernmidler. Kulturspesifikke veiledere Mal for plantevernjournal og kulturspesifikke veiledere finner du på **nlr.no**.			
1.7.3 **Oppbevarer du plantevernmidlene i henhold til preparatets merking?** **Det skal være avlåst skap eller rom som er tydelig merket med giftmerket og ordet "GIFT".**			
All oppbevaring av yrkespreparater skal skje på følgende måte: • yrkespreparater skal oppbevares i henhold til preparatets merking i tett og avlåst skap eller rom som er tydelig merket med giftmerke og ordet «GIFT» • skapet eller rommet skal holdes rent, og dersom de aktuelle preparater krever det være effektivt og kontinuerlig ventilert til friluft • det må ikke oppbevares annet enn plantevernmidler og eventuelt andre kjemikalier, inkludert flytende gjødselblandinger, i skapet eller rommet • åpne pakninger skal oppbevares i lukket og tett beholder			
1.7.4 **Er plantevernmidlene brukt i samsvar med godkjent etikett?**			
Plantevernmidler skal bare brukes i samsvar med den bruksrettledningen som er oppgitt på godkjent etikett, slik at risiko for mennesker og dyr unngås. Det er forbudt å bruke preparatet i strid med godkjent			

	Ja	Nei	IA
bruksområde eller å overskride den tillatte maksimale dosering/konsentrasjon. Brukere av plantevernmidler skal følge avviklingsregler for bruk av preparater som ikke lenger er godkjent, og avviklingsregler for preparater med gammel etikett (se produktkataloger og **mattilsynet.no**). I tråd med avviklingsregelen kan plantevernmidler brukes og lagres i inntil 18 måneder fra godkjenningen opphører, med mindre Mattilsynet av helse- eller miljøårsaker har vedtatt noe annet.			
1.7.5 **Sprøyter og rengjør du spredeutstyret slik at det ikke er fare for forurensning av vann og vassdrag?**			
Det er forbudt å spre plantevernmidler nærmere enn 3 meter fra overflatevann og 50 meter fra drikkevannsbasseng (jf. § 20 i *forskrift om plantevernmidler*). Rester i sprøytetanken skal fortynnes (helst minst 5 ganger) og sprøytes ut på den sprøytede kulturen. Fylling og vasking av spredeutstyret, og rengjøring av tomemballasjen skal skje på et sted hvor vaskevannet ikke forurenser jord eller vann. Alle nye sprøyter som er solgt etter 01.01.2001 og med større tank enn 600 liter, skal ha skylletank og skylledyse.			
1.7.6 **Merker du arealer som er behandlet med plantevernmidler, og som er åpne for allmenn ferdsel, med plakater i samsvar med Mattilsynets mal?**			
Den som utfører spredning av plantevernmidler på arealer som er åpne for allmenn ferdsel, har plikt til å informere offentligheten om dette. De skal sørge for at areal som er behandlet med plantevernmidler merkes med plakater i samsvar med Mattilsynets mal. Det samme gjelder veier eller stier som fører inn i arealet. Plakatene skal stå i minimum sju dager, og fjernes senest tre uker etter avsluttet spredning, med mindre det angis en annen frist på etikett. De som har spesielle interesser i eller inntil sprøytefeltet, slik som birøktere, reineiere eller beiteberettigede, skal underrettes om spredningen i god tid før sprøytingen utføres. Mal for slik plakat finner du på **mattilsynet.no**.			
1.7.7 **Er spredeutstyret funksjonstestet i løpet av de siste 5 årene?**			
Yrkesmessig bruk av plantevernmidler skal skje med spredeutstyr som tilfredsstiller tekniske krav til funksjonstest, jf. vedlegg til *forskrift om plantevernmidler*. Alle deler og komponenter skal være fri for lekkasjer. Testen er gyldig i fem år fra testdato. Eier/bruker av spredeutstyret er ansvarlig for at det er funksjonstestet og har registreringsmerke. Les mer om funksjonstesting av spredeutstyr på **mattilsynet.no**.			
1.7.8 **Overholder du behandlingsfristen ved bruk av plantevernmidler og dokumenterer dette med dato for innhøsting?**			
Det er krav om å notere høstetidspunkt der det er brukt kjemiske plantevernmidler. Behandlingsfristen på brukerveiledningen for siste tillatte sprøyting må følges. Dersom det er brukt kjemiske plantevernmidler på beitet gjelder også kravet om behandlingsfrist i forhold til beiteslipp. **Lover og forskrifter:** - *Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)* - *Forskrift om plantevernmidler*			

1.8 LAGRING AV DRIFTSMIDLER, PUNKTUTSLIPP OG AVFALLSHÅNDTERING

Alt avfall som ikke blir gjenbrukt eller gjenvunnet på gården, skal leveres til et godkjent mottak. Det er forbudt å tømme, etterlate, oppbevare eller transportere avfall slik at det kan virke skjemmende eller være til skade eller ulempe for miljøet.

	Ja	Nei	IA
1.8.1 **Lagres og holdes innkjøpt mineralgjødsel under tilsyn slik at kvalitet og sikkerhet er ivaretatt?**			

Forskrift om utgangsstoffer for eksplosiver har strenge krav til oppbevaring av mineralgjødsel med 16 % eller mer nitrogen (N) fra ammoniumnitrat (NH_4NO_3). For mineralgjødsel med over 28 % N fra NH_4NO_3 gjelder ikke følgende unntak fra kravet om innlåsing.

Jordbrukeres oppbevaring av gjødsel mellom 16 og 28 % N fra NH_4NO_3
Ammoniumnitrat er en viktig bestanddel i gjødsel som benyttes i landbruket. For*skrift om utgangsstoffer for eksplosiver* stiller sikringskrav ved oppbevaring av ammoniumnitrat. For jordbrukere er det gjort særskilte unntak fra hovedregelen. Er det uforholdsmessig byrdefullt for en jordbruker å oppbevare gjødsel med 16 til 28 vektprosent nitrogen fra ammoniumnitrat på en måte som nevnt i forskriftens § 14, skal gjødselen som minimum oppbevares på én av følgende måter:

- under daglig oppsyn på et område som er skjermet fra offentlig vei, og som ikke er lett synlig eller tilgjengelig for uvedkommende
- under jevnlig oppsyn avlåst i en egnet bygning uten tilgang for uvedkommende
- under jevnlig oppsyn på et avlåst område som ikke er lett tilgjengelig for uvedkommende
- under jevnlig oppsyn i en annen egnet låsbar innretning som ikke er lett tilgjengelig for uvedkommende

Hva kreves for å oppfylle disse kravene?
Daglig oppsyn vil her si at personer tilknyttet virksomheten oppholder seg i nærheten av oppbevaringen / lageret, og har daglig visuelt oppsyn med oppbevaringen/lageret.

Med **jevnlig oppsyn** kan det her forstås som minimum ukentlig kontroll av oppbevaring/lager av gjødsel. Dersom jordbrukers risikovurdering tilsier det skal det foretas kontroll oftere. Jevnlig oppsyn må ses i sammenheng med hvor raskt jordbruker vil kunne oppdage om gjødsel er på avveie.

Med **egnet bygning** menes bygning som tilstrekkelig ivaretar både sikkerhet og sikring.

Annen egnet låsbar innretning kan for eksempel være låsbar presenning av robust materiale.

Det kreves ikke at jordbrukeren selv foretar jevnlig oppsyn. Det kan også utføres av andre personer dersom dette er mest hensiktsmessig. Slik avtale skal dokumenteres skriftlig.

Det viktige er at eventuelt tyveri eller svinn oppdages så tidlig som mulig og raskt blir rapportert til KRIPOS på telefon 23 20 8010 eller **tips.kripos.no.**

Dersom risikovurdering tilsier det, skal jordbrukeren innføre ytterligere sikring, for eksempel kameraovervåkning, vakthold, alarm eller ekstra innbruddsikring.

Merk: Oppbevarer en jordbruker gjødsel som inneholder mer enn 28 vektprosent nitrogen fra ammoniumnitrat, gjelder sikringskravene gitt i § 14 i *forskrift om utgangsstoffer for eksplosiver*.

Hvis flere kjøper gjødsel sammen må det opplyses til selger hvem som skal ha tilgang til gjødsla. Hvis ikke dette oppgis plikter den som står for innkjøp å registrere seg i Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (dsb) sin database over forhandlere av mineralgjødsel (se **dsb.no**).

Mer om regler og gode tips knyttet til lagring og oppbevaring av gjødsel finner du på **dsb.no**.

1.8.2 **Skjer lagring av fôr i siloanlegg eller rundballer uten fare for avrenning?**			

Bestemmelsene i *forskrift om organisk gjød*sel omfatter både lagring og bruk av silopressaft. Bestemmelsene gjelder for alle former for ensilering, både i siloanlegg, rundballer og annet. Silopressaft skal samles opp, lagres og brukes slik at den ikke forurenser.

Landbruks- og matdepartementet har fastsatt tekniske retningslinjer for oppsamling og disponering av pressaft. Ved nybygg, utvidelse og utbedring av siloanlegg skal disse følges. Planene må være godkjent av kommunen før arbeidet kan gjennomføres. I særlige tilfeller kan kommunen gjøre unntak fra de tekniske retningslinjene. Før anlegget tas i bruk, skal det være kontrollert og godkjent av kommunen.

Forskrift om organisk gjødsel gjelder også for bruk av rundballer. Rundballer bør fortrinnsvis lagres på mark der saftavrenning kan infiltreres i grunnen, og hvor avrenning kan kontrolleres gjennom drenering. Terrenget

	Ja	Nei	IA
bør være mest mulig flatt, og rundballer bør lagres i god avstand fra vassdrag, brønn eller annet vannforsyningssystem. En egen lagerplass med tett dekke og oppsamling av pressaft kan være nødvendig dersom lagring direkte på bakken fører til forurensning. Rundballer må ikke lagres på flomutsatte arealer.			
1.8.3 **Leverer du alt farlig avfall til godkjent mottak**			
Dette er avfall som det ikke er hensiktsmessig å behandle sammen med annet forbruksavfall fordi det kan føre til alvorlige forurensninger eller fare for skade på mennesker eller dyr. Eksempler på farlig avfall er plantevernmiddelrester, oljerester, spillolje, malings- og lakkrester, elektrisk og elektronisk avfall, samt bly- eller nikkelkadmiumholdige batterier. Rester av plantevernmidler som det ikke er aktuelt å bruke, og ikke rengjort tomemballasje, er farlig avfall. Dette skal leveres til den etablerte mottaksordningen for farlig avfall i kommunen. Det er årlig leveringsplikt hvis den totale mengden farlig avfall (av alle slag) utgjør mer enn 1 kg. Rester av biologiske preparater skal destrueres i henhold til etiketten. Emballasje som er rengjort i tråd med rettledningen på etiketten, skal kunne leveres sammen med annet avfall. Farlig avfall skal håndteres forsvarlig. Alle som oppbevarer, transporterer eller håndterer farlig avfall, skal treffe nødvendige tiltak for å unngå fare for forurensning eller skade på mennesker eller dyr. Farlig avfall skal ikke blandes sammen med annet avfall. Ulike typer farlig avfall skal ikke blandes sammen dersom det kan føre til fare for forurensning eller skape problemer for den videre håndteringen. Alle som har mer enn én kg farlig avfall, skal levere det til et godkjent mottak minst én gang pr år. Enkelte steder er det ordninger med avtale om henting av farlig avfall. Les mer om sortering av el-avfall hos Renas (**renas.no**).			
1.8.4 **Tar du hånd om organisk avfall slik at det ikke er til fare for forurensning av vann og vassdrag, eller til skade for viltlevende dyr?**			
Kompost- eller lagerplass for organisk avfall bør skjermes mot overflatevann og plasseres slik at mulig sigevann ikke når vannforekomster. Det er ikke tillatt å samle avfall fra gårdsdrifta eller husholdningen i gårdsfyllinger. Organisk avfall vil tiltrekke seg viltlevende dyr, og kan være til stor skade for dem. Ved kompostering av avfall fra andre husholdninger eller gårdsbruk, må det foreligge tillatelse fra fylkesmannen. For å sikre at anlegget ikke skal føre til hygieniske eller miljømessige ulemper, stilles det da bestemte krav til kompostplassen og komposteringsprosessen. Kompostplassen må ha støpt bunn og i noen tilfeller også en enkel takløsning. I tillegg er det krav til hvordan overflatevann og sigevann skal håndteres. Hvis årlig produksjon av kompost overstiger ett tonn tørrstoff, og den brukes på arealer hvor det dyrkes vekster for salg, er komposten registreringspliktig hos Mattilsynet. Ved behandling av animalsk lavrisiko-avfall som slakteriavfall, animalsk industriavfall og kasserte varepartier, skal komposteringsanlegget i alle tilfeller godkjennes av Mattilsynet. Kommunen har myndighet til å legge ned lokalt forbud mot åpen brenning av halmstubb på jordet og bråte-brenning (treavfall, kvist og gras). På arealer der det blir gitt tilskudd til endret jordarbeiding, kan det være et vilkår at halmen ikke brennes om høsten. Brenning av oppsamlet halm og fôrrester er forbudt. Landbrukskontoret har oversikt over eventuelle lokale bestemmelser.			
1.8.5 **Leverer du annet produksjonsavfall til godkjent mottak?**			
Kommunen kan gi pålegg om at den som har etterlatt, tømt eller oppbevart produksjonsavfall slik at det kan virke skjemmende eller være til skade eller ulempe for miljøet, skal fjerne det, rydde det opp innen en viss frist eller dekke rimelige utgifter til fjerning eller opprydding av avfallet. Eksempler på produksjonsavfall er landbruksplast, metall, papir, papp, bildekk og traktordekk.			

	Ja	Nei	IA
Det er forbudt å brenne produksjonsavfall (det gjelder for eksempel rundballeplast, bygg- og anleggsavfall) åpent eller i småovner.			
1.8.6 **Bruker du landbruksfolie og annen emballasje fra leverandører som er medlemmer i Grønt Punkt Norge AS? (sjekkes i faktura fra emballasjeleverandør, medlemmer har påført miljøgebyr)**			
Leverandører vil framgå av bilag til regnskapet. Ved forespørsel skal leverandører kunne dokumentere medlemskap i Grønt Punkt Norge AS. Medlemmene i Grønt Punkt betaler et vederlag som blir brukt til ulike innsamlings- og gjenvinningsordninger av landbruksplast og annen emballasje. Medlemskapet sikrer gode gjenvinningsordninger og minst mulig forurensning og forsøpling fra landbruket. Oversikt over medlemmer i Grønt Punkt Norge AS og informasjon om kildesortering av landbruksplast finnes på **grontpunkt.no**. **Lover og forskrifter:** - *Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav* - *Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)* - *Forskrift om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskriften)* - *Forskrift om håndtering av utgangsstoffer for eksplosiver (forskrift om utgangsstoffer for eksplosiver)*			
1.9 HÅNDTERING AV VANN OG KLIMA Hva kan landbruket gjøre for å bidra til å nå viktige klimamål som er satt gjennom internasjonale forhandlinger? Mange elementer spiller inn, og en innsikt og kjennskap til disse kan være greie å ha med i planlegging av drifta. For å komme i gang kan det være greit å plukke ut enkeltelementer i produksjonen som virker positivt både med tanke på klima og produksjonsresultat. **1.9.1** **Er det en plan i driftsopplegget for vedlikehold og fornyelse av grøfteanlegg?**			
Godt grøftet jord legger grunnlag for høyere avlinger med bedre kvalitet, og gode grøfter er et viktig tiltak i forhold til integrert plantevern. For planerte arealer er dette et forskriftskrav. Grøfting er også et viktig klimatiltak. I *Klimakur 2020*-utredningen fant man at en ved forbedret drenering på kornareal kan spare utslipp av lystgass tilsvarende 0,35 kg CO_2-ekvivalenter pr. kg korn, mens en på eng kan spare utslipp tilsvarende 0,5 kg CO_2-ekvivalenter pr. kg gresstørrstoff. **Lover og forskrifter:** - *Forskrift om begrensning av forurensning (forurensningsforskriften)* - *Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord*			
1.10 KULTURMINNER, KULTURLANDSKAP OG BIOLOGISK MANGFOLD, SAMT REGIONALE OG LOKALE MILJØBESTEMMELSER Foretak som mottar produksjonstilskudd i jordbruket kan ikke foreta inngrep av negativ betydning for kulturlandskapet. Det kan imidlertid gis tillatelse til slike inngrep. Punkt 1.10.3 nedenfor gjelder tiltak som kan være uheldige for kulturlandskapet. Inngrep som må sees på som normal skjøtsel av eiendommen er tillatt.			
1.10.1 **Har du merket av kulturminner og andre verdifulle kulturlandskapselementer på skiftekartet for gården?**			
Kulturminner og områder som er viktige for det biologiske mangfoldet, skal være kartfestet og beskrevet. Kart kan lastes ned fra hjemmesiden til Norsk institutt for bioøkonomi (**nibio.no**)			
1.10.2 **Lar du det være igjen en vegetasjonssone mot vann og vassdrag som ikke jordarbeides (2 meter), eller behandles med plantevernmidler (3 meter)?**			
Mot vassdrag med årssikker vannføring og mot kanaler uten årssikker vannføring, skal det settes igjen en			

	Ja	Nei	IA
vegetasjonssone på minst 2 meter, målt horisontalt, regnet ved normalvannføring. Denne vegetasjonssonen kan ikke jordarbeides. Kravet vedrørende jordarbeiding gjelder ikke mot kanaler som nyttes på profilerte arealer, da dette er å anse som en del av profileringen. For plantevernmidler gjelder en tilsvarende 3-metersgrense mot overflatevann. Vær oppmerksom på at for en del plantevernmidler kreves det ei bredere sikkerhetssone enn 3 meter mot vann og vassdrag. Dette går fram av bruksetiketten for de aktuelle plantevernmidlene. **1.10.3** **Dersom du gjør endringer knyttet til kulturminner, kulturlandskap og biologisk mangfold skal dette gjøres i dialog med kommunen. Er eventuelle utførte tiltak siste året gjort i dialog med kommunen?** **Eksempler på slike tiltak er:** • **vassdrag er kanalisert eller lukket** • **åpne grøfter er lukket** • **skogsbryn, kantsoner eller andre restarealer mot innmark er dyrket opp** • **nydyrking** • **åkerholmer, steingjerder eller gamle rydningsrøyser er fjernet** • **jordbruksarealer er planert** • **ferdselsårer er dyrket opp eller fjernet** • **kantvegetasjon eller åkerholmer er sprøytet med plantevernmidler, med mindre det er et ledd i en skjøtselsplan?** • **bygging av landbruksvei**			
Bakkeplanering, nydyrking og bygging eller ombygging av landbruksveier kan bare skje etter plan godkjent av kommunen. Kapittel 4 i forurensningsforskriften omfatter anlegg, drift og vedlikehold av planeringsfelt. Før planlegging av slike tiltak igangsettes, skal foretaket sende en forenklet søknad med kart til kommunen. Planering er ikke tillatt uten plan godkjent av kommunen. Bruk og håndtering av plantevernmidler må foregå slik at plantevernmidler ikke kommer til grunnvann og vassdrag (bekker, elver og vann). Kantsoner og åkerholmer skal ikke behandles med plantevernmidler, med mindre det er et planlagt skjøtselstiltak i kulturlandskapet. Tillatelse må i så fall innhentes fra kommunen. Formålet med forskriftene som regulerer bakkeplanering, nydyrking og bygging av landbruksveier er å sikre at planlegging og gjennomføring av denne typen tiltak skjer på en måte som gir landbruksfaglige gode helhetsløsninger. Samtidig skal hensynet til miljøverdier som biologisk mangfold, kulturminner, friluftsliv og landskapsbilde vektlegges. **1.10.4** **Dersom det finnes automatisk fredede eller vedtaksfredede kulturminner på foretaket, er de fredede kulturminnene med tilhørende sikringssone ivaretatt?**			
Uten å ha fått tillatelse på forhånd, må ingen sette i gang tiltak som kan skade eller ødelegge automatisk fredede kulturminner. Det er ikke tillatt å grave ut, flytte, forandre, dekke til, skjule eller på annen måte skjemme automatisk fredede kulturminner. Marka over et automatisk freda kulturminne kan fortsatt nyttes til beite eller innmark dersom den har vært brukt til dette tidligere, og dersom kulturminnemyndighetene[1)] ikke bestemmer noe annet. Pløying og jordarbeiding til samme dybde som tidligere er tillatt. Alle fysiske, automatisk freda kulturminner er omgitt av en sikringssone for vern mot inngrep. Sikringssonen er et minst fem meter bredt belte regnet fra kulturminnets synlige eller kjente ytterkant. Ivaretakelse av fredede bygninger innebærer forsvarlig skjøtsel og vedlikehold. *1) Regional kulturminneforvaltning, dvs. kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen og Sametingets miljø- og kulturvernavdeling.* **1.10.5** **Dersom fylkesmannen har gitt bestemmelser om jordarbeidingsrutiner eller liknende tiltak i områder med erosjonsfare, følges disse bestemmelsene?**			
Dersom jorda på en landbrukseiendom som foretaket disponerer, ligger i et område med erosjonsfare og innenfor nedbørsfelt til sårbart vassdrag eller sårbart kystområde, kan fylkesmannen bestemme at foretaket må følge bestemte jordarbeidingsrutiner eller gjennomføre liknende tiltak som for eksempel grasdekte vannveier eller vegetasjonssoner. Fylkesmannen kan fastsette tiltakene i forskrift eller som enkeltvedtak.			

	Ja	Nei	IA
1.10.6 **Dersom kommunen har gitt særskilte miljøbestemmelser av betydning for drifta, følges disse?**			
I områder med spesielle miljøproblemer, for eksempel at drikkevannskilder er forurenset eller står i fare for å bli det, kan kommunen fastsette lokale bestemmelser. Spørsmål om det finnes lokale miljøbestemmelser knyttet til jordbruksdrift, kan besvares av kommunen. *Eksempler på lokale bestemmelser kan være:* • kommunal forskrift om forbud mot bakkeplanering • kommunal forskrift om avgrensning av spredeperiode for husdyrgjødsel • kommunal forskrift om (forbud mot) åpen brenning og brenning av avfall i småovner **Lover og forskrifter:** - *Forskrift om plantevernmidler* - *Forskrift om begrensning av forurensning (forurensningsforskriften)* - *Lov om kulturminner (kulturminneloven)* - *Forskrift om nydyrking* - *Forskrift om planlegging og godkjenning av landbruksveier*			
1.11 MELDEPLIKTIG UGRAS OG PLANTESKADEGJØRERE Bruk av leiejord, leiekjøring og maskinsamarbeid kan føre til spredning av ugras og planteskadegjørere hvis en ikke tar tilstrekkelige forholdsregler. Rengjøring av redskapene er svært viktig i denne sammenheng. **1.11.1** **Krav om meldeplikt: Kjenner du til kravet om at det skal meldes til Mattilsynet hvis det påvises, eller ved mistanke om at det finnes meldepliktig ugras eller planteskadegjørere på all jord som benyttes i produksjonen (egen og leid)?**			
Dersom en har kjennskap til, eller mistanke om, at det finnes meldepliktig ugras og planteskadegjørere på eiendommen, skal dette alltid meldes til Mattilsynet. **1.11.2** **Krav om opplysningsplikt: Er du kjent med kravet om at kjente forekomster av meldepliktig ugras og planteskadegjørere skal gjøres kjent for samarbeidspartnere, andre brukere av jordveien og ved overdragelse?**			
Ved maskinsamarbeid mellom smittet og ikke smittet driftsenhet kan det ved påvising av en meldepliktig skadegjører medføre at begge driftsenheter blir påført restriksjoner. **1.11.3** **Har du rutiner for å bekjempe/utrydde og hindre spredning av meldepliktig ugras og planteskadegjørere?**			
Hva som er meldepliktig ugras og planteskadegjørere kan du finne i *forskrift om floghavre* og vedlegg 1 og 2 til *forskrift om plantehelse*. Det er viktig å ha gode rutiner for å hindre spredning og redusere mengden av floghavre og planteskadegjørere. I enkelte tilfeller er vekstskifte et viktig tiltak. Bruk av samme redskap på flere gårder er en av de vanligste årsakene til spredning av planteskadegjørere. Bruk av leiejord, leiekjøring og maskinsamarbeid kan derfor lett føre til spredning av ugras og planteskadegjørere hvis en ikke tar tilstrekkelige forholdsregler. Gode renholdsrutiner for maskiner og utstyr er derfor viktig.			
1.11.4 **Er kjente forekomster av meldepliktig ugras og planteskadegjørere dokumentert på skiftekart og/eller ved koordinatfastsetting?**			
Skal en kunne bekjempe planteskadegjørere, er det svært viktig å ha god oversikt over hvor de finnes. Dette gjøres best ved dokumentasjon på skiftekart eller ved koordinatfastsetting.			
1.11.5 **Er vedtaksbrev og analyseresultater om meldepliktig ugras og planteskadegjørere arkivert?**			
Vedtaksbrev er et brev som pålegger brukeren å gjennomføre aktuelle tiltak i henhold til funn av meldepliktig			

	Ja	Nei	IA

ugras og planteskadegjørere. Vedtaksbrev fra Mattilsynet sammen med aktuelle analyseresultater knyttet til vedtaket skal alltid tas vare på.

Hønsehirse

1.11.6
Har du kontrollert om du har hønsehirse på gården og eventuelt bekjempet den?

Hønsehirse (*Echinochloa crus-galli*) øker i utbredelse og er mange steder nå et problemugras i flere kulturer. Tidligere var dette å regne som et ugras i kystområdene hvor en hadde det varmeste klimaet, nå finnes den lenger innover i landet også.

Pass på at kulturen har gode vekstbetingelser, det er et godt grunnlag for vekstenes konkurranse mot hønsehirse. Bekjempelse må gjøres helt ut i radkulturene, vi ser ofte en god bekjempelse inne i åkeren mens det i kanten vokser hønsehirse.

Les mer om hønsehirse på **nrl.no**.

Lover og forskrifter:
- *Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven)*
- *Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere (forskrift om plantehelse)*
- *Forskrift om floghavre*

1.12 SMITTEFOREBYGGING VED KJØP AV BRUKT UTSTYR

1.12.1
Kan du dokumentere at innkjøpt brukt utstyr er rengjort og eventuelt desinfisert før det ble sendt fra selger? Ved import så skal denne behandlingen også gjentas etter ankomst.

Import av brukt utstyr til husdyr- og planteproduksjon, kan utgjøre en risiko for spredning av dyresykdommer og planteskadegjørere. Dette gjelder jordarbeidings- og høsteutstyr, alle typer innredning, gulv, melkeutstyr, fôringsutstyr, utstyr til håndtering av gjødsel, og annet utstyr som har vært i kontakt med jord, dyr eller avføring fra dyr i andre land.

For å redusere risiko for å få inn smittestoffer og planteskadegjørere, skal alt slikt utstyr være rengjort og eventuelt desinfisert med anerkjente metoder og godkjente desinfeksjonsmidler før det sendes til Norge.

For at vask og desinfeksjon skal være effektivt, må utstyr som AMS (melkerobot) demonteres først. Utstyret skal vaskes og desinfiseres på nytt etter ankomst hos mottaker, deretter skal det stå tørt i minimum 14 dager før det tas i bruk.

Krav om desinfisering og tørr oppbevaring i 14 dager gjelder ikke for utstyr til planteproduksjon.

Dokumentasjon/sertifikat på rengjøring og desinfeksjon skal følge utstyret når det ankommer mottaker i Norge.

Lover og forskrifter:
- *Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven)*
- *Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer*
- *Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere (forskrift om plantehelse)*
- *Forskrift om forbud mot innførsel av dyr og smitteførende gjenstander*

1.13 SKADEGJØRERE I HUSDYRROM, LAGER, SORTERINGS- OG FOREDLINGSROM

1.13.1
Gjennomføres det forebyggende tiltak mot og bekjempelse av skadedyr?

Det skal drives systematisk forebyggende arbeid mot skadegjørere. Hvis en likevel har problem med skadedyr (for eksempel mus, rotter, fugler) som kan påvirke mattryggheten eller produktkvaliteten, skal det noteres hva problemet er, hvor problemet er og hva som blir gjort for å løse det. I *næringsmiddelhygiene-forskriften* er dette kravet spesielt tatt med når det gjelder planteprodukter.

	Ja	Nei	IA
1.13.2 **Blir observerte skadedyr som kan ha negativ påvirkning på mattryggheten dokumentert med sted og omfang, og er bekjempingstiltak iverksatt?**			
Dersom det oppstår skadedyrproblematikk utover det som de ordinære bekjempelsestiltakene skal ivareta og som kan ha negativ påvirkning på mattryggheten, skal det være en rutine for registrering og iverksetting av tiltak som raskt og effektivt får bukt med problemet.			
1.13.3 **Er det dokumentert hvilke typer åtemiddel som benyttes til bekjempelse av skadegjørere og hvor åtemidlene er plassert?**			
Det skal dokumenteres hvilke åtemidler som er brukt og hvor de er plassert. Dette kan gjøres på kart eller ved en enkel skisse. **Lover og forskrifter:** - *Forskrift om skadedyrbekjempelse* - *Forskrift om fôrvarer* - *Forskrift om næringsmiddelhygiene (næringsmiddelhygieneforskriften)* - *Forskrift om utførelse av arbeid, bruk av arbeidsutstyr og tilhørende tekniske krav (forskrift om utførelse av arbeid)*			
1.14 HELSE OG HYGIENE			
1.14.1 **Har du kjennskap til at du skal melde fra til Mattilsynet og varemottaker ved mistanke om at dine produkter er helseskadelige, og eventuelt rutiner for eventuell tilbakekalling av produkter?**			
Hvis det foreligger grunn til mistanke om helseskadelige produkter skal produsenten umiddelbart varsle Mattilsynet og sine varemottakere. Videre skal produsenten stanse omsetning eller trekke tilbake produkter fra markedet for å forebygge eller redusere eventuelle skadevirkninger. **Lover og forskrifter:** - *Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven)* - *Forskrift om næringsmiddelhygiene (næringsmiddelhygieneforskriften)* - *Forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser og arbeidslokaler (arbeidsplassforskriften)*			
1.15 REKLAMASJONER			
1.15.1 **Arkiverer du eventuelle tilbakemeldinger om kvalitetsavvik?**			
Ved reklamasjoner og/eller kvalitetstrekk på produkter, er det viktig å arbeide for å rette opp påviste feil og mangler slik at en unngår disse i framtida. Kvalitetsavviket og hvordan dette er rettet opp, skal dokumenteres.			

Tiltaksplaner

KRAV NR.	FORBEDRINGER/TILTAK ETTER EGENREVISJON	Frist dato	Utført dato

Egne notater

Egne notater

MATMERK
Besøksadresse: Tollbugt. 32
Postboks 487 – Sentrum
0105 Oslo
Telefon: 24 14 83 00

ksl@matmerk.no
ksl.no